

mr Vladimir MEDOVIĆ*

UDK [341.645.5 + 347.921]: 061.1 EEC
str. 73 - 92.
izvorni naučni rad

POLOŽAJ STRANIH FIZIČKIH I PRAVNIH LICA U POSTUPKU PRED SUDOM PRAVDE EVROPSKIH ZAJEDNICA

ABSTRACT

The subject of this paper is the status of foreign natural and legal persons in the proceedings before the Court of Justice of European Communities. Within this subject the special attention is paid to the problem of locus standi of foreign individuals in direct actions before Court of Justice. The following matter, which is discussed in this paper, is the question of competence for hearing and resolving the disputes brought by foreign individuals. Since 1989 Court of Justice, as the institution of the European Communities, is consisted of two judicial bodies: Court of Justice and Court of First Instance. Finally, the last part of the paper is dedicated to some features of the proceedings before these two tribunals which are of special interest for the foreign natural and legal persons.

Key words: *foreign natural and legal persons, locus standi, Court of Justice of European Communities, Court of First Instance of European Communities, direct actions, legal proceedings.*

* Advokat iz Novog Sada

Uvod

Za privredne subjekte koji posluju na tržištu Evropske unije od izuzetnog je značaja postojanje potpune pravne sigurnosti, kao i efikasne pravne zaštite prava i interesa od protivpravnih zahvata organa Unije, država članica ili drugih privrednih subjekata.

Tema ovog članka su uslovi i postupak u kojem strana fizička i pravna lica mogu ostvarivati pravo na sudsku zaštitu pred Sudom pravde Evropskih zajednica. Ovo pitanje je od posebnog značaja za strane privredne subjekte koji posluju na tržištu Evropske unije i koji su zainteresovani za postojanje potpune pravne sigurnosti i efikasne zaštite prava i interesa od protivpravnih zahvata organa Unije i država članica.

U obradi zadate teme ograničićemo se samo na postupke koji započinju i završavaju se pred Sudom pravde. Za svrhu ovog rada pod pojmom "strana fizička i pravna lica" podrazumevaćemo ona fizička lica koja nisu državljani i nemaju boravište u državama članicama, odnosno pravna lica koja nemaju sedište na teritoriji Unije i nisu osnovana po zakonu država članica. U okviru postavljene teme prvo ćemo razmotriti pitanje sposobnosti stranih fizičkih i pravnih lica da kao stranke učestvuju u postupku pred Sudom pravde, s obzirom da u tom pogledu postoje značajne razlike u tri evropske zajednice. Sledeće pitanje koje zaslužuje raspravu jeste nadležnost za rešavanje sporova po tužbama stranih fizičkih i pravnih lica. Naime, od 1989. godine Sud pravde, kao organ Evropskih zajednica, se sastoji od dva sudska tela: Suda pravde i Suda prve instance, od kojih svaki sudi u granicama svoje nadležnosti. Na kraju, pažnju ćemo posvetiti pojedinim aspektima postupka pred ovim sudovima koji su od posebnog značaja za strana fizička i pravna lica.

I Stranačka sposobnost stranih fizičkih i pravnih lica

Vladavina prava predstavlja jedno od osnovnih načela na kojima se zasnivaju Evropske zajednice. Značaj ovog načela potvrđen je u preambuli Ugovora o osnivanju Evropske unije iz 1992. godine u kojoj se naglašava privrženost država potpisnica vrednostima demokratije, poštovanju ljudskih prava i sloboda i načelu vladavine prava.

Načelo vladavine prava podrazumeva efikasnu sudsku kontrolu svih pravnih akata donetih od strane organa Zajednica ili država članica. Prema shvatanju Suda pravde "Evropska ekonomska zajednica je zasnovana na vladavini prava u onoj meri

u kojoj ni države članice niti njeni organi ne mogu izbeći proveru da li su mere koje su usvojili u saglasnosti sa osnovnom ustavnom poveljom, Ugovorom." U tom smislu "Ugovorom je predviđen potpun sistem pravnih lekova i postupaka koncipiranih da omoguće Sudu pravde da vrši kontrolu zakonitosti mera usvojenih od strane organa (Zajednice)".¹

Jedna od osobenosti pravnog sistema Evropskih zajednica, koja ih izdvaja od klasičnih međunarodnih organizacija, jeste dostupnost pravnih lekova pojedincima i pravo pojedinaca da se radi zaštite svojih prava i interesa direktno obrate Sudu pravde Evropskih zajednica. U skladu sa Osnivačkim ugovorima, fizičkim i pravnim licima stoje na raspolaganju sledeća pravna sredstva protiv nezakonitih akata organa Evropskih zajednica: 1) tužba za poništaj, 2) tužba zbog nečinjenja ili propuštanja da se donese odgovarajući akt 3) tužba protiv odluka kojima se izriču novčane kazne ili druge sankcije i 4) tužba za naknadu štete. Ova pravna sredstva se izjavljuju Sudu pravde Evropskih zajednica. Odluke Suda pravde su konačne i izvršne na čitavoj teritoriji Evropskih zajednica.

U nastavku ćemo razmotriti svaku od pomenutih tužbi, kao i njihovu dostupnost stranim fizičkim i pravnim licima.

a) Tužba za poništaj

U pogledu stranačke sposobnosti stranih fizičkih i pravnih lica postoje značajne razlike između Ugovora o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik (u daljem tekstu EZUČ), sa jedne strane, i Ugovora o osnivanju Evropske zajednice (EZ) i Ugovora o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju (EURATOM), sa druge strane.

U skladu sa članom 33. stav 2. Ugovora o osnivanju EZUČ, preduzeća i njihova udruženja mogu podneti Sudu pravde tužbu za poništaj pojedinačnih odluka ili preporuka Komisije koje se tiču ovih preduzeća, odnosno udruženja, kao i protiv opštih odluka ili preporuka za koje smatraju da su doneti uz zloupotrebu ovlašćenja koja pogađaju njihova prava i interese. Pojam preduzeća bliže je određen u članu 80. Ugovora o osnivanju EZUČ, i obuhvata sva preduzeća koja su uključena u proizvodnju uglja i čelika na evropskoj teritoriji država članica.²

¹ Predmet 294/83, Parti Ecologiste 'Les Verts' v. European Parliament, 23.4.1986. [1986] ECR 1339.

² Ugovorom o evropskom ekonomskom prostoru zaključenom 1992. godine između Evropskih zajednica i EFTE ovaj pojam je proširen i na preduzeća sa teritorije država članica EFTE.

Prema tome, za postojanje stranačke sposobnosti, potencijalni tužilac mora ispunjavati tri uslova: potrebno je da se radi o preduzeću ili udruženju preduzeća, da je ono uključeno u proizvodnju čelika ili uglja i da ima sedište ili da obavlja delatnost na evropskoj teritoriji država članica. Propisano teritorijalno ograničenje sasvim određeno uskraćuje stranačku sposobnost preduzećima van država članica, pa čak i onim sa sedištem na prekomorskim teritorijama država članica.

Od postavljenog pravila, čini nam se, postoji jedan izuzetak. Naime, pored preduzeća i udruženja koja su uključena u proizvodnju i distribuciju uglja i čelika kao ovlašćeni tužioci mogu se, pod određenim uslovim pojaviti, i njihovi poslovni partneri - kupci. U skladu sa članom 63. Komisija ima pravo da u slučaju povrede komunitarnih pravila od strane kupaca, ograniči ili privremeno zabrani poslovanje preduzeća Zajednice sa tim kupcima. Stav 2 istog člana izričito ovlašćuje kupce prema kojima je zabrana izrečena da pokrenu postupak kod Suda pravde za poništaj ovih odluka Komisije. Iz formulacije navedenih odredbi proizilazi da bi se i kupci sa sedištem van teritorije Zajednice mogli pojaviti pred Sudom pravde u svojstvu tužilaca.

Restriktivno određivanje stranačke sposobnosti proizilazi iz prirode Ugovora o osnivanju EZUČ, kao i materije koju reguliše. Odredbe ovog Ugovora imaju za cilj stvaranje najoptimalnijih uslova za proizvodnju uglja i čelika *na teritoriji Zajednice* i uspostavljanje zajedničkog tržišta za ove proizvode. Radi ostvarenja ovih ciljeva organima Zajednice, posebno Komisiji, poverena su široka ovlašćenja u odnosu na preduzeća, pre svega u određivanju proizvodnih kvota i primeni pravila konkurencije. Ograničenost Ugovora na uzak sektor ekonomije limitirao je krug adresata, a time i potencijalnih tužilaca, na preduzeća sa teritorije Zajednice. U tom pogledu pravila o stranačkoj sposobnosti u potpunosti ispunjavaju svoju svrhu. Sa druge strane, zaštita od nelojalne konkurencije iz trećih zemalja i uslovi i postupak izricanja anti dumping mera, koji su od najvećeg značaja za strana preduzeća, regulisani su Ugovorom o osnivanju Evropske zajednice u okviru zajedničke trgovinske politike i na njih se odnose pravna sredstva propisana ovim Ugovorom.

Za razliku od Ugovora o osnivanju EZUČ, Ugovori o osnivanju EZ i EURATOM ne ograničavaju pravo podnošenja tužbi za poništaj na pojedine kategorije pojedinaca. U načelu, sva fizička i pravna lica koja dokažu postojanje potrebnog pravnog interesa mogu se pojaviti u svojstvu tužilaca u postupku za poništaj pojedinačnih pravnih akata organa Zajednice.

U skladu sa članom 173. stav 2. Ugovora o osnivanju EZ i članom 146. Ugovora o osnivanju EURATOM, fizička ili pravna lica mogu pokrenuti postupak za poništaj odluka organa Zajednica i Evropske centralne banke koje se odnose na ova lica. Istim odredbama je predviđeno da pojedinci mogu pokrenuti postupak i protiv odluka koje su donete u formi pravila, kao i odluka koje su upućene drugim licima pod uslovom da su one od direktnog i individualnog značaja za njih.

Za podnošenje ove tužbe ne traži se da podnosilac ima državljanstvo jedne od država članica, odnosno boravište ili sedište na teritoriji Zajednice. Ona je dostupna svima koji ispunjavaju kriterijume predviđene navedenim odredbama Ugovora.

Tužilac može biti samo fizičko ili pravno lice. Kada su u pitanju strana pravna lica dovoljno je da ona poseduju to svojstvo po zakonu zemlje čiju pripadnost imaju. U svojoj dosadašnjoj praksi Sud pravde je priznao stranačku sposobnost i onim telima i organizacijama sa teritorije Zajednice koja, formalnopravno gledano, nisu pravna lica. U predmetu *Union Syndicate* Sud pravde je prihvatio da sindikati ili udruženja radnika mogu podnositi tužbu za poništaj ukoliko poseduju "neophodnu nezavisnost da deluju kao odgovorna tela u pravnim stvarima".³ Slično, u predmetu *Travel Agents* Sud pravde je dozvolio tužbu *ad hoc* udruženja turističkih agencija formiranog radi zajedničkog nastupa na tenderu.⁴ Prema stanovištu Suda pravde izraženom u ovom predmetu "značenje 'pravnog lica' iz drugog stava člana 173. Ugovora o osnivanju EEZ nije neizostavno isto kao i u različitim pravnim sistemima država članica". Jedinice lokalne samouprave, kao što su gradovi i regioni, takođe mogu, pod uslovim propisanim za privatna lica, podnositi tužbe za poništaj akata Komisije.⁵ Po našem mišljenju, nema smetnji da se isti kriterijumi primene na tela i organizacije iz trećih država.

Posebno interesantno je pitanje da li države nečlanice mogu pred Sudom pravde pokrenuti postupak za ocenu zakonitosti komunitarnih akata. Posredan odgovor na postavljeno pitanje možemo naći u odluci Suda pravde u predmetu *Chris International Foods*.⁶ U ovom predmetu strana država je podnela zahtev za mešanje u sporu između privatnog lica i Komisije. Razmatrajući postavljeni zahtev, Sud pravde je dozvolio mešanje našavši da je umešač, strana država, dokazao postojanje potrebnog interesa za ishod spora. Da podsetimo, u skladu sa članom 37. Protokola o Statutu Suda pravde EEZ države članice i organi Zajednice mogu se umešati, bez ikakvih daljih uslova, u svaki predmet pred Sudom pravde, dok "ostala lica" moraju dokazati postojanje interesa za ishod spora. Primenom analogije moglo bi se

³ First Civil Servants Unions Cases (175/73 and 18/74), 8 October 1974, [1974] ECR 925, 924, preuzeto iz H. G. Schermers and D. F. Waelbroeck, *Judicial Protection in the European Communities*, Deventer, 1992, p. 230.

⁴ Travel Agents Case (135/81), 28 Oct. 1982, (1982) ECR 3808, preuzeto iz H. G. Schermers and D. F. Waelbroeck, *op. cit.*, p. 231.

⁵ H. G. Schermers and D. F. Waelbroeck, *op. cit.*, p. 225. Predmet Differdange (222/83), 11 July 1984, considerations 7 sq., [1984] ECR 2895.

⁶ Predmeti 91 i 200/82, *Chris Internaional Foods LTD v. Commission*, 23. February 1983, [1983] ECR, 417, 419.

zaključiti da bi strana država mogla podići tužbu za poništaj pred Sudom pravde pod uslovima koji važe za pojedince. Dakle, morala bi da dokaže da je odluka čiji poništaj traži od direktnog i individualnog značaja za nju.

Ugovorom o osnivanju Evropske unije iz 1992. godine, pored tri evropske zajednice, uvedene su dve oblasti saradnje i kooperacije, i to u oblasti spoljne i bezbednosne politike i u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova. Za strana fizička i pravna lica, a posebno za države nečlanice, od naročitog značaja su odluke koje donose Evropski savet i Savet u okviru zajedničke spoljne i bezbednosne politike. Naime, Evropska unija sve češće na međunarodnoj sceni koristi mehanizme ekonomske prinude u ostvarivanju odgovarajućih spoljnopolitičkih ciljeva, ograničavajući ili zabranjujući pojedinim preduzećima ili državama pristup na svoje tržište. Odluke koje donosi Savet u ovoj oblasti su pravno obavezujuće za sve organe Zajednice i države članice. Postavlja se pitanje da li države nečlanice i preduzeća na koje se ove odluke odnose mogu pred Sudom pravde Evropskih zajednica pokrenuti postupak za ocenu zakonitosti ovih odluka. Odgovor je za sada negativan. Član L Ugovora o osnivanju Evropske unije izričito isključuje nadležnost Suda pravde u ovoj oblasti. Međutim, ostaje da se vidi kakav će stav zauzeti Sud pravde u slučajevima kada se odlukama Saveta u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike suspenduju ili stavljaju van snage odredbe međunarodnih sporazuma zaključenih između Zajednica i trećih država ili organizacija.

b) Tužba protiv odluka kojima se izriču novčane kazne i druge sankcije

Ugovorom o osnivanju EZUČ Komisija je ovlašćena da izrekne novčane kazne i novčane penale preduzećima koja prekrše neku od njegovih odredbi.⁷

Pravo izricanja sankcija, Komisija ima i na osnovu člana 83. Ugovora o osnivanju EURATOM.

Ugovor o osnivanju EZ takođe predviđa mogućnost kažnjavanja pravnih i fizičkih lica zbog povrede komunitarnih propisa. Za razliku od Evropske zajednice za uglj i čelik i Evropske zajednice za atomsku energiju, u Evropskoj zajednici Komisija može izreći kaznu samo ako je na to ovlašćena uredbom Saveta.⁸ Savet je do sada doneo više uredbi kojima je dao takvo ovlašćenje Komisiji. Većina ovih

⁷ Član 47 stav 3; član 54 stav 6; član 58 stav 4; član 64; član 65 stav 5; član 66 stav 6 i član 68 stav 6 Ugovora o osnivanju EZUČ.

⁸ Član 172 Ugovora o osnivanju EZ.

uredbi doneta je u oblasti prava konkurencije: Uredba br. 17 o konkurenciji,⁹ Uredba 1017/68 o konkurenciji u sektori transporta,¹⁰ Uredba 11/60 o transportu,¹¹ Uredba 4064/89 o kontroli koncentracije preduzeća.¹²

Eksteritorijalna primena komunitarnog prava konkurencije, koja podrazumeva mogućnost kažnjavanja stranih preduzeća i preduzetnika zbog antikonekurentskog ponašanja i zloupotrebe dominantnog položaja unutar unutrašnjeg tržišta, čini ovu materiju posebno interesantnom za našu temu. U skladu sa vladajućom "teorijom dejstva" strano preduzeće ili preduzetnik mogu biti proglašeni odgovornim i novčano kažnjeni za povredu pravila konkurencije čija je posledica nastupila na teritoriji Zajednice. Pri tom nije od značaja gde je preduzeta radnja koja se smatra zabranjenom (mesto nastanka sporazuma, odluke ili dogovorene prakse), kao ni činjenica da su preduzeća koja su preduzela inkriminisanu radnju osnovana i faktički se nalaze van teritorije Zajednice.¹³ Dakle, bitno je da preduzeta radnja "može uticati na trgovinu između država članica", odnosno da ima za cilj ili posledicu, "ograničavanje ili narušavanje konkurencije unutar zajedničkog tržišta".¹⁴ U predmetu *Wood Pulp*, gde je teorija dejstva zvanično promovisana, Sud pravde je potvrdio nadležnost Komisije i u slučajevima kada su restriktivni ugovori zaključeni izvan teritorije Zajednice između stranih preduzeća, ukoliko su sprovedeni unutar zajedničkog tržišta.¹⁵

Protiv odluka Komisije kojima se izriču kazne dozvoljena je tužba Sudu pravde. Pravo na tužbu pripada svakom licu kome je kazna izrečena, bez obzira na njegov status i pripadnost.

Tužba protiv kazni predstavlja autonomno pravno sredstvo. Odredbe kojima je regulisana tužba za poništaj ne primenjuju se shodno na tužbu protiv kazni, već samo putem analogije.¹⁶ Sud pravde ima punu jurisdikciju kada rešava po tužbama protiv kazni. Shodno tome, on može izrečenu sankciju potvrditi, ublažiti, zameniti drugom ili poništiti. Prilikom donošenja presude Sud pravde posebno vodi računa o tome da kazna bude proporcionalna težini povrede.

⁹ *O. J.* English Special Edition 1959-1962, p. 87.

¹⁰ *O. J.* 1968 L 175, p. 1.

¹¹ *O. J.* 1960, p. 1121.

¹² *O. J.* 1990 L 257, p. 14.

¹³ Videti R. Vukadinović, *Pravo Evropske unije*, Beograd, 1995, str. 205-206.

¹⁴ Član 185. Ugovora o osnivanju EZ.

¹⁵ Predmeti 89, 104, 114, 116-17, 12-9/85 *Ahlstrom Osakytio v. Commission*, [1988] *ECR* 5/93.

¹⁶ H. G. Schermers and D. F. Waelbroeck, *op. cit.*, p. 369.

c) Tužba zbog nečinjenja ili propuštanja da se donese odgovarajući akt

U skladu sa članom 35. Ugovora o osnivanju EZUČ, države članice, Savet, preduzeća ili udruženja preduzeća, "kao što može biti slučaj", mogu podneti tužbu protiv Komisije ako ova odbije da donese odgovarajuću odluku ili preporuku mada je, na osnovu Ugovora ili pravila donetih radi njegovog sprovođenja, bila obavezna to da učini ili je na to bila ovlašćena, a njeno propuštanje predstavlja zloupotrebu ovlašćenja.

Na prvi pogled moglo bi se zaključiti da sva preduzeća ili njihova udruženja, bez ikakvih ograničenja, mogu pod istim uslovima koji važe za države članice i Savet, podneti tužbu protiv Komisije. Međutim, formulacija "kao što može biti slučaj" (*as the case may be*), koja se odnosi na preduzeća i njihova udruženja, upućuje na primenu člana 33. Ugovora o osnivanju EZUČ i uslove pod kojima ova lica mogu podnositi tužbu. Naime, tužba iz člana 35. Ugovora podnosi se protiv implicitne odluke Komisije kojom se odbija zahtev tužioca za donošenje odgovarajuće odluke ili preporuke. Na nju se, stoga, primenjuju ista pravila u pogledu "locus standi" koja važe za tužbu iz člana 33. Ugovora.¹⁷ To praktično znači da je ova tužba rezervisana samo za preduzeća i njihova udruženja sa evropske teritorije Zajednice.

Sa druge strane, u skladu sa članom 175. st. 3 Ugovora o osnivanju EZ i članom 148. st. 3. Ugovora o osnivanju EURATOM, svako fizičko ili pravno lica može pred Sudom pravde pokrenuti postupak za utvrđivanje povrede Ugovora od strane organa Zajednice zbog propusta da u odnosu na to lice donese odgovarajući pravno obavezujući akt. Prema tome, ova tužba je dostupna pod jednakim uslovima domaćim i stranim fizičkim i pravnim licima. Stoga, sve što je napred rečeno za parničnu sposobnost stranih fizičkih i pravnih lica kod tužbe za poništaj važi i za ovu tužbu.

d) Tužba za naknadu vanugovorne štete

Ugovor o osnivanju EZUČ predviđa dve posebne tužbe za utvrđivanje vanugovorne odgovornosti Zajednice za štetu koju su počinili njeni organi.

Članom 34. Ugovora ustanovljena je obaveza Komisije da preduzme mere za pravično obeštećenje preduzeća koja su pretrpela direktnu i posebnu štetu usled dejstva odluka ili preporuka koje su poništene u postupku iz člana 33. Ugovora i za koje je utvrđeno da sadrže povredu takve prirode koja čini Zajednicu odgovornom.

¹⁷ Videti T. C. Hartley, *The Foundations of European Community Law*, Oxford, 1990, p. 375.

U slučaju da Komisija ne preduzme u razumnom roku odgovarajuće mere, oštećena strana može pokrenuti pred Sudom pravde postupak za naknadu štete. Iz izloženog proizilazi da je ova tužba za naknadu štete u potpunosti zavisna od uspešnog ishoda postupka za poništaj akta čijim donošenjem i primenom je šteta prouzrokovana. Shodno tome, za nju važe ista ograničenja u pogledu parnične sposobnosti kao i za tužbu za poništaj.

Druga tužba za naknadu štete predviđena je članom 40. Ugovora. Odredbama ovog člana dato je ovlašćenje Sudu pravde da na zahtev oštećenog obaveže Zajednicu na isplatu novčanog iznosa za štetu pričinjenu u sprovođenju Ugovora nezakonitim aktom ili propustom organa Zajednice u vršenju svojih ovlašćenja. Istim članom predviđena je odgovornost Zajednice za štetu koju su protivpravnim aktom prouzrokovali službenici Zajednice u vršenju svoje službe. Za razliku od tužbe iz člana 34. Ugovora, ova tužba predstavlja autonomno pravno sredstvo koje može biti podneto nezavisno od tužbe za poništaj. Oštećeni može zahtevati naknadu za štetu prouzrokovanu i onim aktima koji ne mogu biti predmet tužbe za poništaj. S obzirom da je ovde osnov odgovornosti Zajednice mnogo šire postavljen, nisu predviđena posebna ograničenja u pogledu parnične sposobnosti. Shodno tome, tužba je dostupna i licima koja nisu obuhvaćena članom 48. i članom 80. Ugovora.¹⁸ Iz ovoga bi proizilazilo da i strana lica, koja ispunjavaju uslove u pogledu aktivne legitimacije, mogu podneti tužbu za naknadu štete iz člana 34. Ugovora.

Pitanje vanugovorne odgovornosti Evropske zajednice i Evropske zajednice za atomsku energiju regulisano je članom 215. Ugovora o osnivanju EZ, odnosno članom 188. Ugovora o osnivanju EURATOM. Oba Ugovora, na identičan način, propisuju odgovornost Zajednica za štetu pričinjenu od strane njihovih organa i Evropske centralne banke (odnosi se samo na EZ) ili od strane njihovih službenika u vršenju službene dužnosti. Zanimljivo je da odredbama Ugovora nisu bliže određeni uslovi za vanugovornu odgovornost Zajednica, već je Sud upućen na primenu opštih načela zajedničkih pravima država članica.¹⁹ Tumačeći ovu odredbu Sud pravde je postavio tri osnovna uslova za postojanje vanugovorne odgovornosti Zajednica: 1) akt Zajednice mora biti protivpravan, 2) tužilac mora pretrpeti štetu i 3) mora postojati uzročna veza između protivpravnog akta i nastanka štete.²⁰ Ugovor i dosadašnje odluke Suda pravde ne postavljaju posebne uslove u pogledu pripadnosti

¹⁸ Predmeti 9, 12/60, Vloeberghs v. High Authority, [1961] ECR 197 p. 455. Videti T. C. Hartley, *op. cit.*, p. 455.

¹⁹ Član 215. stav 2. Ugovora o osnivanju EZ; član 188. stav 2. Ugovora o osnivanju EURATOM.

²⁰ Predmet C-4/69, Lutticke v. E.C. Commission, [1971] ECR 336.

potencijalnih tužilaca odnosno njihovog boravišta, sedišta ili mesta registracije. Tužba za naknadu štete je dostupna, pod jednakim uslovima, kako domaćim, tako i stranim fizičkim i pravnim subjektima.

e) Arbitraža

Osnivački ugovori sadrže odredbu o nadležnosti Suda pravde u sporovima o ugovornoj odgovornosti Zajednica. Član 42. Ugovora o osnivanju EZUČ, član 181. Ugovora o osnivanju EZ i član 153. Ugovora o osnivanju EURATOM, predviđaju nadležnost Suda pravde u sporovima iznetim na osnovu arbitražne klauzule sadržane u ugovoru zaključenom od strane ili za račun Zajednice. Nesretan izbor reči (arbitražna klauzula) upućuje na pogrešan zaključak da u ovim sporovima Sud pravde postupa kao arbitražni sud u skladu sa pravilima o arbitraži. Naime, ovde se ne radi o arbitraži, već o sporazumnom određivanju suda za rešavanje sporova iz oblasti međunarodnog privatnog prava.

Nadležnost Suda pravde je najčešće predviđena ugovorima vezanim za javne nabavke ili naučno-istraživačke projekte u okviru Evropske zajednice za atomsku energiju. Za strance je ovo pitanje interesantno u meri u kojoj su konkretni poslovi otvoreni za firme i pojedince van teritorije Zajednice. Inače, nema nikakvih pravnih prepreka da se strani pravni subjekti pojave pred Sudom pravde kao tužioci ili tuženi u ovoj vrsti sporova.

Izbor merodavnog prava na sporni odnos predstavlja poseban problem, kome u Osnivačkim ugovorima nije posvećeno dovoljno pažnje. U skladu sa članom 215. stav 1. Ugovora o osnivanju EZ na ugovornu odgovornost Zajednice primenjuje se pravo koje je merodavno za ugovor.²¹ Osnovno pitanje je, dakle, kako odrediti merodavno pravno za ugovor. Stvar je lako rešiva ako su ugovorne strane same predvidele pravo koje će se primenjivati na njihov ugovorni odnos. Međutim, problem nastaje ukoliko takvog sporazuma nema, s obzirom da ne postoje komunitarna pravila o sukobu zakona. U tom slučaju moguće je da Sud pravde merodavno pravo odredi u skladu sa Rimskom konvencijom o pravu merodavnom za ugovorne obaveze iz 1980. godine ili u skladu sa opštim pravnim načelima zajedničkim državama članicama.

²¹ Identičnu odredbu sadrži član 188. stav 1. Ugovora o osnivanju EURATOM.

II POSTUPAK PRED SUDOM PRAVDE

a) Nadležnost

Centralno mesto u pravosudnom sistemu Evropskih zajednica pripada Sudu pravde. Uz Savet, Komisiju, Evropski parlament i Finansijski sud, Sud pravde ima status glavnog organa Evropskih zajednica.²² Osnovni zadatak Suda pravde, postavljen Osnivačkim ugovorima, je da "obezbedi poštovanje prava u tumačenju i primeni Ugovora". Postavljeni zadatak Sud pravde ispunjava postupajući u okviru svoje nadležnosti koja je određena Osnivačkim ugovorima i drugim relevantnim aktima donetim u sprovođenju ovih ugovora.

Sud pravde se sastoji od 15 sudija i 9 opštih pravobranilaca koje zajedničkom odlukom postavljaju predstavnici država članica. Članovi Suda se biraju u ličnom svojstvu i uživaju potpunu nezavisnost u radu u odnosu na države članice i ostale organe Zajednice.

Krajem 1989. godine Sudu pravde je pridodat Prvostepeni sud. Od tada se Sud pravde, kao organ Evropskih zajednica, sastoji od dva sudska tela: Suda pravde u užem smislu i Prvostepenog suda. Pravni osnov za formiranje Prvostepenog suda stvoren je zaključivanjem Jedininstvenog evropskog akta 1986. godine. Izmenama i dopunama Osnivačkih ugovora izvršenih Jedininstvenim evropskim aktom, ovlašćen je Savet, da na predlog Suda pravde i po konsultaciji sa Evropskim parlamentom i Komisijom, donese odluku o osnivanju novog tribunala koji bi u prvom stepenu raspravljao i rešavao određene predmete po direktnim tužbama fizičkih i pravnih lica. Koristeći dato ovlašćenje, Savet je, na predlog Suda pravde, doneo 24. 10. 1988. godine Odluku o osnivanju Prvostepenog suda. U skladu sa tom odlukom, Prvostepeni sud je započeo sa radom 31. 10. 1989. godine.

Odlukom Saveta od 24. 10. 1988. godine u nadležnost Prvostepenog suda su prenete samo pojedine tužbe fizičkih i pravnih lica. Izmenama i dopunama ove odluke od 8. 6. 1993. i 7. 3. 1994. godine nadležnost Prvostepenog suda je proširena na sve direktne tužbe fizičkih i pravnih lica.

To praktično znači da bi u prvom stepenu po tužbama stranih fizičkih i pravnih lica raspravljao i rešavao Prvostepeni sud. Postavlja se, međutim, pitanje koji od dva sudska tela, Sud pravde ili Prvostepeni sud, bi bio nadležan za tužbe država nečlanica. Čini nam se da bi i ovde trebalo dati prednost Prvostepenom sudu s

²² Član 4. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice, član 7. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik i član 3. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju.

obzirom da su države nečlanice u pogledu parnične sposobnosti izjednačene sa fizičkim i pravnim licima, te da mogu samo pod uslovima koji važe za ta lica podnositi tužbe protiv organa Zajednica.

Prvostepeni sud se sastoji od 15 sudija, koje zajedničkom odlukom postavljaju predstavnici država članica. Za razliku od Suda pravde, u njegovom sastavu nema opštih pravobranilaca. Međutim, ostavljena je mogućnost da u pojedinim predmetima, gde značaj pravnog problema ili složenost činjeničnog pitanja to zahtevaju, svaki član suda, izuzev predsednika suda, može biti određen da vrši funkciju javnog pravobranioca. Prvostepeni sud sudi u plenarnoj sednici ili u većima od petorice ili trojice sudija zavisno od složenosti i značaja pojedinog predmeta.

U nastavku ovog rada razmotrićemo pitanja koja su od posebnog značaja za strane pravne subjekte koji učestvuju u postupku pred Prvostepenim sudom.

b) Stranke i njihovi zastupnici

Stranke u postupku pred Prvostepenim sudom ne mogu zastupati same sebe već moraju imati pravne zastupnike.

Zajednice zastupaju agenti koji se određuju za svaki predmet posebno.²³ Obično su to lica koja su zaposlena u pravnim službama dotičnih organa. Agentima mogu pomagati savetnici i advokati koji su ovlašćeni za zastupanje u nekoj od država članica.

Fizička i pravna lica moraju imati punomoćnika iz redova advokata koji je ovlašćen za zastupanje u jednoj od država članica.²⁴ Kao punomoćnik se može pojaviti i univerzitetski profesor, državljanin države članice, ukoliko je po pravu njegove države ovlašćen za zastupanje.²⁵ Punomoćnici koji zastupaju fizička i pravna lica moraju za svaki predmet dostaviti Sekretaru Prvostepenog suda potvrdu nadležnog nacionalnog organa, npr. suda ili advokatske komore, kojom se dokazuje da su ovlašćeni za zastupanje pred sudom države članice.²⁶

Ista pravila važe i za strana fizička ili pravna lica. Ova lica, naravno, mogu angažovati advokate ili druge pravne eksperte iz država nečlanica koji će pomagati

²³ Član 17. stav 1. Protokola o Statutu Suda pravde EEZ.

²⁴ Član 17. stav 2. Protokola o Statutu Suda pravde EEZ.

²⁵ Član 17. stav 5. Protokola o Statutu Suda pravde EEZ.

²⁶ Član 44. stav 3. Pravila postupka Prvostepenog suda.

punomoćnicima u toku postupka, no parnične radnje u postupku mogu preduzimati samo punomoćnici. Član 43. stav 1. Pravila postupka Prvostepenog suda izričito propisuje da svaki podnesak, uključujući i tužbu, mora biti potpisan od strane pravnog zastupnika stranke. Takođe, u usmenom delu postupka stranke se mogu obraćati sudu samo preko svojih punomoćnika.²⁷

U skladu sa opštim načelima zajedničkim za prava svih država članica odnos između stranke i njenog pravnog zastupnika je poverljiv. Sadržaj komunikacije između stranaka i zastupnika u vezi predmeta predstavlja profesionalnu tajnu i ne može biti otkriven u sudskom ili nekom drugom postupku. Prepiska i dokumenti koji se nalaze kod pravnih zastupnika stranaka a odnose se na postupak, ne mogu biti predmet pretrage i zaplene od strane carinskih službenika i policije.

Od punomoćnika u postupku treba razlikovati punomoćnike za prijem pismena. Naime, u tužbi tužilac, pored svoje adrese, treba da označi adresu u Luksemburgu na koju želi da mu se dostavljaju pismena u postupku i ime lica koje je ovlastio za primanje pismena. Sva pismena u postupku dostavljaju se na naznačenu adresu u Luksemburgu putem pošte ili dostavne službe Suda. Ukoliko tužilac ne postupi po ovom zahtevu, pismena upućena njemu dostaviće se preporučenom pošiljkom njegovom punomoćniku u postupku. U tom slučaju smatra se da je dostava izvršena predajom preporučene pošiljke pošti u Luksemburgu.²⁸

c) Umešaći

Pored prava da kao stranke učestvuju u postupku pred Prvostepenim sudom, strana fizička i pravna lica se mogu, pod istim uslovima koji važe za pojedince iz država članica, umešati u postupak koji već teče između drugih lica.

Statutom Suda pravde predviđena je mogućnost da treća lica, koja imaju interes za ishod spora, stupe u postupak pred Prvostepenim sudom na strani jedne od stranaka.²⁹ U tom smislu predviđeno je samo "dobrovoljno" mešanje, kao sredstvo za zaštitu interesa trećih lica. Dakle, treće lice ne može protiv svoje volje biti primorano od strane stranaka ili Suda da stupi u postupak kao umešać.³⁰

²⁷ Član 17. stav 3. Protokola o Statutu Suda pravde EEZ.

²⁸ Član 44. stav 2. Pravila postupka Prvostepenog suda.

²⁹ Član 37. Protokola o Statutu Suda pravde EEZ, član 34. Protokola o Statutu Suda pravde EZUČ i član 38. Protokola o Statutu Suda pravde EURATOM.

³⁰ Predmet T-1/90, G. P. M. Casariego v. E. C. Commission, [1991] ECR II-143.

Odredbe Statuta Suda pravde u pogledu uslova za mešanje prave razliku između država članica i organa Zajednice sa jedne strane, i "ostalnih lica" sa druge strane. Države članice i organi Zajednice mogu kao umešači stupiti u bilo koji postupak pred Prvostepenim sudom, a da pritom nisu dužni da dokažu svoj interes u sporu. Sa druge strane, Prvostepeni sud će prihvatiti zahtev za mešanje "ostalnih lica" u postupak, samo pod uslovom da ova uspeju da dokažu postojanje svog interesa za uspeh jedne ili druge strane u sporu. Taj interes mora biti direktan i specifičan. Smatra se da takav interes uvek postoji kada je dispozitiv presude, formulisan u tužbenom zahtevu, podoban da direktno utiče na položaj ili stanje u kome se umešač do tada nalazio.³¹

U svojoj dosadašnjoj praksi Sud pravde i Prvostepeni sud su pojam "ostala lica" tumačili na prilično širok način. Iz prakse oba suda proizilazi da ovaj pojam obuhvata ne samo fizička i pravna lica, kako domaća tako i strana, već i ona tela i udruženja koja strogo formalno nemaju svojstvo pravnog lica. Jedini zahtev koji se u tom pogledu postavlja je da ova tela pokazuju ona svojstva koja su u osnovi karakteristična za pravna lica, a to je pre svega sposobnost, ma koliko ograničena, da autonomno preduzimaju radnje i za njih preuzimaju odgovornost.³² Sa druge strane, u predmetu *Chris Int. Foods*, Sud pravde je dozvolio mešanje države nečlanice koja je uspeła da dokaže postojanje direktnog i specifičnog interesa za ishod spora.³³

d) Jezik postupka

Postupak pred Prvostepenim sudom može se voditi samo na jeziku koji je u službenoj upotrebi u Evropskim zajednicama: danskom, engleskom, finskom, francuskom, grčkom, irskom, italijanskom, nemačkom, portugalskom, španskom ili švedskom.³⁴

Po pravilu, tužilac bira jezik postupka.³⁵ Postupak se vodi na jeziku na kojem je tužba sastavljena. Međutim, Sud može odobriti upotrebu drugog jezika koji je u

³¹ Predmet C-111/63, *Lemmerz-Werke v. High Authority*, order of 25 November 1964 [1965] *ECR* 717.

³² H. G. Schermers and D. F. Waelboreck, *op. cit.*, p. 486.

³³ Predmeti 91 i 200/82, *Chris International Foods LTD v. Commission* [1983] *ECR* pp. 417, 419.

³⁴ Član 35. stav 1. Pravila postupka Prvostepenog suda.

³⁵ Član 35. stav 2. Pravila postupka Prvostepenog suda.

službenoj upotrebi u Evropskim zajednicama, i to za ceo postupak ili jedan njegov deo, ako to predlože obe strane ili samo tužilac.

Svi podnesci i izjave stranaka, kao i prateći dokumenti moraju biti sačinjeni na jeziku na kojem se vodi postupak. U principu, ova obaveza ne bi trebalo da prouzrokuje veće probleme strankama s obzirom da u svakom predmetu stranke moraju imati advokata koji je ovlašćen za zastupanje u jednoj od država članica. Uz dokumente koji su sastavljeni na drugom jeziku mora biti dostavljen prevod na jeziku postupka. Međutim, u slučaju dostavljanja obimne dokumenatacije dozvoljeno je da prevod bude ograničen samo na pojedine izvode, s tim da Sud može, po sopstvenoj inicijativi ili na predlog stranke, u bilo koje doba zatražiti kompletan ili detaljniji prevod.

Stranke imaju pravo da tok postupka prate na svom jeziku i Sud je dužan da im obezbedi tumača. One mogu zahtevati da sve što je rečeno ili napisano bude prevedeno na njihov jezik, s tim što mogu biti obavezane da snose troškove prevođenja, ukoliko sekretar Suda oceni da su ovi zahtevi preterani.³⁶

Sekretar Suda se stara da sve izjave članova Suda, stranaka, svedoka, veštaka i drugih učesnika u postupku, date na nekom drugom jeziku budu prevedene na jezik postupka.³⁷

e) Rokovi

Osnivačkim ugovorima i Statutima Suda pravde propisani su rokovi za podnošenje svake pojedine tužbe. Odredbe o rokovima za podnošenje tužbe imaju karakter imperativnih propisa i Sud pravde ih smatra za pitanja od javnog interesa. Prvostepeni sud nema diskrecionih ovlašćenja u pogledu ovih rokova, niti se oni mogu produžavati sporazumom stranaka. Prvostepeni sud po službenoj dužnosti vodi računa o poštovanju procesnih rokova. Striktna primena komunitarnih pravila o procesnim rokovima po mišljenju Suda pravde "ispunjava zahtev pravne sigurnosti i potrebe za izbegavanjem svake diskriminacije ili arbitrarnog postupanja u sprovođenju pravde".³⁸

Rok za podnošenje tužbe za poništaj u Evropskoj zajednici i Evropskoj zajednici za atomsku energiju iznosi 2 meseca, dok u Evropskoj zajednici za uglj i

³⁶ Član 90. Pravila postupka Prvostepenog suda.

³⁷ Član 35. stav 4. Pravila postupka Prvostepenog suda.

³⁸ Predmet T-125/89, Filtrona Espanola SA v. E.C. Commission, [1990] ECR II-393.

čelik tužba mora biti podneta u roku od mesec dana.³⁹ Isti rokovi su predviđeni za tužbu protiv novčanih kazni i drugih sankcija, kao i za tužbu zbog propuštanja da se donese odgovarajući akt.⁴⁰ Tužba za naknadu vanugovorne štete se može podneti u roku od 5 godina od nastupanja štetnog događaja.⁴¹

Za strana fizička i pravna lica od posebnog značaja je da statuti Suda pravde i Pravila postupka Prvostepenog suda predviđaju izvesno produženje rokova za stranke koje nemaju boravište ili sedišta na teritoriji Luksemburga. Zavisno od mesta boravišta ili sedišta, stranke imaju pravo na dodatni rok na ime udaljenosti od sedišta suda i to: dva dana za Belgiju, šest dana za Nemačku, Francusku, Holandiju i Austriju, deset dana za Dansku, Grčku, Irsku, Italiju, Španiju, Portugaliju, Veliku Britaniju, Švedsku i Finsku, dve nedelje za ostale evropske države i teritorije, tri nedelje za autonomne regione Azora i Madeira i jedan mesec za ostale države, departmane i teritorije.⁴²

Prvostepeni sud može odobriti dodatno produženje roka ukoliko stranka uspe da dokaže da je usled postojanja nepredvidivih okolnosti ili više sile bila sprečena da blagovremeno podnese tužbu ili preduzme drugu radnju u postupku.⁴³

d) Tok postupka

U osnovi postupak pred Prvostepenim sudom se ne razlikuje od postupka pred Sudom pravde. Ova sličnost u postupanju dva suda rezultat je činjenice da su osnovna pravila oba postupka uređena istim pravnim aktima - statutima Suda pravde. U skladu sa Odlukom Saveta o osnivanju Prvostepenog suda, na postupak pred Prvostepenim sudom primenjuju se odredbe iz Glave III (Postupak) Statuta Suda pravde EZ, EZUČ i EURATOM.⁴⁴ Detaljnija pravila kojima je uređen

³⁹ Član 33. stav 3. Ugovora o osnivanju EZUČ, član 173. stav 3. Ugovora o osnivanju EZ i član 146. stav 3. Ugovora o osnivanju EURATOM.

⁴⁰ Član 35. stav 3. Ugovora o osnivanju EZUČ, član 175. stav 1. Ugovora o osnivanju EZ i član 148. stav 1. Ugovora o osnivanju EURATOM.

⁴¹ Član 40. Ugovora o osnivanju EZUČ, član 43. Protokola o Statutu Suda pravde EEZ i član 44. Protokola o Statutu Suda EURATOM.

⁴² Član 42. Protokola o Statutu Suda pravde EEZ, član 102. stav 2. Pravila postupka Prvostepenog suda; Odluka Suda pravde o produžavanju rokova na ime udaljenosti.

⁴³ Član 10. Protokola o Statutu Suda pravde EEZ.

⁴⁴ Član 5, član 7. i član 9. Odluke Saveta o osnivanju Prvostepenog suda Evropskih zajednica.

postupak pred Prvostepenim sudom sadržana su u Pravilima postupka Prvostepenog suda iz 1991. godine.

Postupak pred Prvostepenim sudom podjeljen je u dve osnovne faze: pismene i usmene, uz mogućnost sprovođenja postupka pripremnog istraživanja i preduzimanja mera za organizaciju postupka.

Pismeni deo postupka sastoji se u podnošenju tužbe, odgovora na tužbu i, ako je potrebno replike i odgovora (duplike). Navedeni podnesci dostavljaju se u dovoljnom broju primeraka za Sud i stranke u postupku. Po mnogo čemu ovo je ključna faza postupka. U ovoj fazi stranke su dužne da iznesu sve pravne i činjenične argumente, kao i eventualne dokaze na kojima se ovi argumenti zasnivaju.

Po okončanju pismenog dela postupka i po razmatranju preliminarne izveštaja sudije izveštioaca, Sud može odrediti sprovođenje postupka pripremnog istraživanja ili preduzeti mere organizacije postupka. Ukoliko oceni da je potrebno utvrditi pojedine činjenice u predmetu Sud će sprovesti dokazni postupak preduzimanjem neke od istražnih mera koje mu stoje na raspolaganju.⁴⁵ Mere organizacije postupka predstavljaju novi procesni instrument uveden Pravilima postupka Prvostepenog suda sa ciljem da se obezbedi da predmet bude pripremljen za usmenu raspravu i da se postupak sprovede i spor reši pod najboljim mogućim uslovima.⁴⁶

U najvećem broju predmeta, međutim, Sud se odlučuje za otvaranje usmenog postupka bez preduzimanja gore navedenih mera, u kom slučaju predsednik veća zakazuje ročište za usmenu raspravu odmah nakon okončanja pismenog postupka. Usmena rasprava započinje čitanjem izveštaja za raspravu od strane sudije izveštioaca i sastoji se od izlaganja agenata stranaka, pitanja Suda i izlaganja mišljenja opšteg pravobranioca, ako je postavljen u predmetu. S obzirom da su glavni argumenti stranaka već izneti u pismenom postupku i činjenično stanje manje ili više utvrđeno, svrha usmene rasprave je da omogući agentima stranaka da se koncentrišu na pitanja koja nisu bili u mogućnosti da obrade na željeni način u podnescima ili da se osvrnu na pojedine tačke koje smatraju posebno važnim za rešavanje spora.

⁴⁵ Može pozvati stranke da se lično pojave pred sudom, zatražiti dostavljanje odgovarajućih dokumenata i pružanje ostalih informacija, saslušati svedoke, narediti veštačenje, izaći na lice mesta i izvršiti razgledanje predmeta.

⁴⁶ Član 64. Pravila postupka Prvostepenog suda. U skladu sa ovim članom mere organizacije postupka mogu se sastojati od: a) postavljanja pitanja strankama, b) poziva strankama da se pismeno ili usmeno izjasne o određenim pitanjima u vezi postupka, c) zahteva strankama ili trećim licima za pružanje određenih informacija, d) zahteva za dostavljanje dokumenata ili drugih spisa, e) pozivanja agenata stranaka ili stranaka lično na sastanak. Spisak mera nije konačan, te Sud može odrediti preduzimanje i drugih mera za koje oceni da su potrebne.

Po zaključenju usmene rasprave Sud se povlači na većanje. Presuda se objavljuje javno u prisustvu stranaka. Svakoj od stranaka se dostavlja overeni prepis presude.⁴⁷

Protiv presude Prvostepenog suda stranke mogu izjaviti žalbu Sudu pravde u roku od dva meseca od dana dostavljanja presude.⁴⁸ Pored stranaka, žalbu protiv presude mogu podneti i sve države članice i organi Zajednice koji nisu učestvovali u prvostepenom postupku. U skladu sa izričitom odredbom člana 168a Ugovora o osnivanju EZ, žalba protiv prvostepene presude ograničena je samo na pravna pitanja i može se podneti samo iz sledećih razloga: a) nenadležnosti Prvostepenog suda, b) povrede postupka kojima je povređeno prava žalioaca i c) povrede komunitarnog prava od strane Prvostepenog suda.⁴⁹ Žalba protiv prvostepene presude nema suspenzivno dejstvo.⁵⁰ Rešavajući po žalbi Sud pravde može, ukoliko nađe da je žalba osnovana, ukinuti presudu i vratiti predmet Prvostepenom sudu, preinačiti presudu, ako stanje stvari to dozvoljava, ili je odbiti i potvrditi prvostepenu presudu.⁵¹

e) Izvršenje presuda

Presude Prvostepenog suda i Suda pravde Evropskih zajednica su izvršne i proizvode pravno dejstvo na čitavoj teritoriji Evropskih zajednica.⁵² Postupak prinudnog izvršenja presuda Suda pravde sprovodi se, bez posebnih formalnosti u skladu sa pravilima nacionalnog prava države članice u kojoj se preduzimaju radnje izvršenja.⁵³ Po pravilu, izvršenje sprovode nacionalni sudovi u skladu sa domaćim procesnim pravilima.

⁴⁷ Član 82. Pravila postupka Prvostepenog suda.

⁴⁸ Član 49. stav 1. Protokola o Statutu Suda pravde EZUČ; član 49. stav 1. Protokola o Statutu Suda pravde EEZ; član 50. stav 1 Protokola o Statutu Suda pravde EURATOM.

⁴⁹ Član 51. Protokola o Statutu Suda pravde EZUČ; član 51. Protokola o Statutu Suda pravde EEZ; član 52. Protokola o Statutu Suda pravde EURATOM.

⁵⁰ Od ovog pravila postoji jedan izuzetak. U skladu sa članom 35. Statuta Suda pravde EEZ presuda Prvostepenog suda kojom se poništava uredba organa Zajednice počinje da proizvodi pravno dejstvo tek nakon njene pravosnažnosti.

⁵¹ Član 54. stav 1. Protokola o Statutu Suda pravde EZUČ; član 54. stav 1. Protokola o Statutu Suda pravde EEZ; član 55. stav 1. Protokola o statutu Suda pravde EURATOM.

⁵² Član 187. Ugovora o osnivanju EZ.

⁵³ Član 192. Ugovora o osnivanju EZ.

S obzirom da organi Zajednice dobrovoljno i bez većih problema izvršavaju presude Suda pravde, problem prinudnog izvršenja javlja se isključivo u situacijama kada je obveznik izvršenja fizičko ili pravno lice. To je najčešće slučaj kod izvršenja odluka o troškovima postupka. Problem postaje komplikovaniji kada su dužnici strana fizička i pravna lica. U tom slučaju izvršenje se može sprovesti na njihovoj imovini koja se nalazi u nekoj od država članica ili, na imovini filijala ili društava kćeri osnovanim na teritoriji Zajednica.⁵⁴ U ostalim slučajevima postupak se svodi na dobrovoljno izvršenje presude od strane stranih fizičkih i pravnih lica.

Mogućnost za prinudno izvršenje presude Prvostepenog suda van teritorije države članice postoji u imovinsko-pravnim sporovima u kojima su stranke ugovorile nadležnost tog suda.⁵⁵ Po našem mišljenju, presude Prvostepenog suda donete u ovim sporovima su podobne za priznanje i izvršenje u trećim državama u skladu sa pravilima međunarodnog privatnog prava.

Zaključak

U načelu, pravo na sudsku zaštitu pred Sudom pravde Evropskih zajednica dostupno je, pod jednakim uslovima koji važe za domaće pravne subjekte, fizičkim i pravnim licima koja nisu državljani niti imaju boravište ili sedište, odnosno nisu registrovani ili osnovani u Evropskim zajednicama. Jedini izuzeci od ovog pravila sadržani su u Ugovoru o osnivanju EZUČ kojim su pojedine kategorije tužbi (tužbe iz člana 33. i 35. Ugovora) rezervisane za preduzeća sa teritorije Zajednice. No, kao što smo videli, ova ograničenja nemaju većeg značaja za pravni položaj stranih firmi. Za pojedince iz trećih država je svakako najvažnije da u oblastima u kojima su najčešće izloženi zahvatima organa Zajednica, a to su pravo konkurencije i zajedničke carinske politike, uživaju potpunu sudsku zaštitu pred Sudom pravde.

U pogledu procesnih ovlašćenja u postupku pred Prvostepenim sudom i Sudom pravde Evropskih zajednica stranci su izjednačeni sa državljanima Unije. Prilagođenost postupka rešavanju međunarodnih sporova i sastav Suda u kome su zastupljeni gotovo svi veći evropski pravni sistemi daje dodatne garancije za fer suđenje i donošenje pravilne i zakonite presude.

⁵⁴ Videti R. Vukadinović, *op. cit.*, str. 206-208.

⁵⁵ Član 42. Ugovora o osnivanju EZUČ; član 181. Ugovora o osnivanju EZ; član 153. Ugovora o osnivanju EURATOM.

Vladimir MEDOVIĆ, LL. M.

*The Status of Foreign Natural and Legal Persons in the Proceedings before
the Court of Justice European Communities*

SUMMARY

Judicial system of European Communities provides for full legal protection for the foreign natural and legal persons. In European Community and in European Community for Atomic Energy foreign individuals enjoys same rights as individuals within member states in respect of the capacity to bring an action before the Court of Justice of European Communities. It is only in European Community for Steel and Coal where certain category of actions (art. 33 and art. 35 of the Treaty) are reserved for the producers of coal and steel within European territory of Community. However, as we have seen, this restriction does not have practical consequences for the protection of wrights and interests of foreign undertakings.

Position of foreign individuals in the proceedings before the Court of First Instance and the Court of Justice is the same as position of individuals from the member states. Moreover, the adaptation of the proceeding to the resolution of international disputes and composition of these two courts which includes representatives from almost all mayor legal systems gives additional guarantees for the fair trail and just and lawful verdict.